

21 501-08

Milieuraad

Nr. 879

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT

Vastgesteld 9 november 2022

De vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat en de vaste commissie voor Europese Zaken hebben op 19 oktober 2022 overleg gevoerd met mevrouw Heijnen, staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de heer Jetten, minister voor Klimaat en Energie, en mevrouw Van der Wal-Zeggelink, minister voor Natuur en Stikstof, over:

- de brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 17 oktober 2022 inzake geannoteerde agenda Milieuraad van 24 oktober 2022 in Luxemburg;

- de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 13 mei 2022 inzake fiche: Mededeling duurzame producten de norm maken en Kaderverordening ecodesign voor duurzame producten (Kamerstuk 22 112, nr. 3422);

- de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 13 mei 2022 inzake fiche: Mededeling Europese strategie voor duurzaam en circulair textiel (Kamerstuk 22 112, nr. 3423);

- de brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 7 juli 2022 inzake antwoorden op vragen commissie over de geannoteerde agenda van de informele bijeenkomst van milieu- en klimaatministers op 13 en 14 juli 2022 (Kamerstuk 21 501-08, nr. 871) (Kamerstuk 21 501-08, nr. 873);

- de brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 11 juli 2022 inzake verslag Milieuraad 28 juni 2022 in Luxemburg (Kamerstuk 21 501-08, nr. 874);

- de brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 25 augustus 2022 inzake verslag informele bijeenkomst van milieu- en klimaatministers op 13 en 14 juli 2022 (Kamerstuk 21 501-08, nr. 876).

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat,
Tjeerd de Groot

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Bromet

De griffier van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat,
Rijkers

Voorzitter: Tjeerd de Groot

Griffier: Koerselman

Aanwezig zijn zes leden der Kamer, te weten: Akerboom, Tjeerd de Groot, Hagen, Haverkort, Kröger en Thijssen,

en mevrouw Heijnen, staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de heer Jetten, minister voor Klimaat en Energie, en mevrouw Van der Wal-Zeggelink, minister voor Natuur en Stikstof.

Aanvang 15.00 uur.

De voorzitter:

Ik open de vergadering. Ik heet maar liefst drie bewindspersonen welkom: de minister van Infrastructuur en Waterstaat, mevrouw Heijnen, de minister voor Klimaat en Energie, de heer Rob Jetten, en de minister voor Natuur en Stikstof, mevrouw Van der Wal. Natuurlijk heet ik ook de collega's en de mensen die thuis het debat volgen, van harte welkom. Er is een vooraankondiging gedaan voor een tweeminutendebat door mevrouw Kröger van GroenLinks, maar dat moet dan hier nog wel worden aangevraagd. Dat kan in de tweede termijn. De heer Thijssen heeft laten weten dat hij over een halfuurtje komt. Ik heet mevrouw Akerboom van de Partij voor de Dieren in het bijzonder welkom. Zij is geen lid van deze commissie, maar ik neem aan dat zij hier van harte welkom is.

De spreektijd die we met elkaar hebben afgesproken, is vier minuten per fractie. Ik stel in totaal vier vragen aan elkaar voor in de eerste termijn. Het woord is aan mevrouw Hagen namens D66. Gaat uw gang.

Mevrouw Hagen (D66):

Voorzitter. Eerst een persoonlijke noot. Fijn om te zien dat onze staatssecretaris inmiddels de minister voor Energie en Klimaat zo inspireert dat hij gisteren eerst bij omgevingsdiensten op bezoek ging en vervolgens vandaag bij de Milieuraad zit. Dat is hartstikke fijn om te zien.

Voorzitter. Fastfashionketens leggen een enorm beslag op de aarde: winning van katoen op de plek van schaarse landbouwgrond, liters drinkwaters voor het wassen, chemische middelen om insecten te bestrijden en rivieren in de kleuren van het seizoen door giftige verf. Daarbovenop zijn de werkomstandigheden van de makers erbarmelijk. Alsof dat niet genoeg is, klappt ultrafast fashion, SHEIN, hieroverheen. "Verantwoordelijkheid mijden" krijgt een nieuwe betekenis: bizarre werkeisen, lage lonen, een slechte kwaliteit kleding en nog meer plastic. Elke verantwoordelijkheid voor CO₂-uitstoot en milieu-impact blijft uit. Het is onvoorstelbaar dat in

een wereld waarin de bosbranden toenemen, de aarde opwarmt en gezond drinkwater schaars is, de SHEIN's van deze wereld aan marktaandeel winnen. Erop vertrouwen dat consumentengedrag dit verandert, is ijdele hoop. Informatie op sites en apps is misleidend, duurzaamheidsclaims zijn vals, gesponsorde influencers beïnvloeden de jonge generatie op TikTok en er is sprake van oppoppende advertenties en countdownsales op basis van verzamelde persoonsdata. Er is werk aan de winkel, want de verkoop van vandaag is de afvalberg van morgen.

Voorzitter. We moeten in Nederland en in Europa de fast en de ultrafast fashion aan banden leggen door eenduidige eisen te stellen aan de transparantie van deze bedrijfsmodellen en aan de duurzaamheid van de productie en het nemen van verantwoordelijkheid voor onze planeet en grondstoffen. Deelt de staatssecretaris de mening dat ultrafast fashion een groot probleem is voor Europa? En is de staatssecretaris het met mij eens dat de Ecodesignrichtlijn niet ver genoeg gaat? Zo mis ik namelijk nog uitspraken over welke maatregelen wel en welke niet duurzaam zijn, uitfaseringsplannen voor niet-duurzame stoffen, een duidelijke positie voor de tweedehandsmarkt, een direct alternatief voor de SHEIN's van deze wereld en een stuk over materialenoorsprong. Graag een reflectie.

Voorzitter. Dan de biodiversiteitsconferentie. Gaat Nederland alles op alles zetten om ervoor te zorgen dat deze keer het akkoord daadwerkelijk wordt gesloten? Hoe kijkt de minister aan tegen het recente bericht dat wereldwijd 70% van alle wilde dieren is verdwenen sinds 1970? D66 ontvangt signalen dat Europa zijn ambitie wat betreft de ecologische voetafdruk in de onderhandelingen over het VN-verdrag voor biologische diversiteit afzwakt. Klopt dat? Is Nederland bereid zich in te zetten voor de oorspronkelijke ambitie?

Voorzitter. D66 vraagt herhaaldelijk aandacht voor de definitie en de aanpak van afval. Want terwijl we stellen dat in een circulaire economie afval niet meer bestaat, knelt afvalwetgeving voor circulaire bedrijven. Op Europees niveau is hier nu aandacht voor. Het voorstel van Nederland is een goede aanscherping, maar het faciliteren van een einde-afvalstatus moet het uitgangspunt zijn en niet een gunst van individuele lidstaten. Dat zie ik in beide voorstellen onvoldoende terug. Is de staatssecretaris bereid deze einde-afvalstatus te agenderen op Europees niveau om zo de ketens op Europees niveau te kunnen sluiten?

Uit het Commissiewerkprogramma voor 2023 blijkt dat de reikwijdte van de herziening van de Kaderrichtlijn Afvalstoffen zich beperkt tot voedsel en textiel. Kan de staatssecretaris aangeven waarom deze smalle benadering wordt toegepast? Waarom gaat die bijvoorbeeld niet in op water?

Ten slotte. Nederland geeft in de EU-consultatie aan dat de EU geen effectieve maatregelen heeft om waste te managen. Kan verduidelijkt worden hoe het dit precies ziet? Wat mist er nog?

Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Hagen namens D66. Dan is het woord aan de heer Haverkort namens de fractie van de VVD. Gaat uw gang.

De heer **Haverkort** (VVD):

Voorzitter, dank u wel. Laat gezegd zijn: de VVD vindt het belangrijk dat Nederland in Europa invloed heeft. Dat is belangrijk omdat Europa veel regelt met betrekking tot onze leefomgeving, ons milieu, onze buurt. Het is dan ook goed om te zien dat er aanstaande maandag drie bewindspersonen aanwezig zullen zijn. Die geef ik graag de volgende punten mee vanuit de VVD.

Voorzitter. Om te beginnen staat de voorbereiding voor de 27ste klimaatconferentie op de agenda. Die vindt dit jaar plaats in Sharm el-Sheikh in Egypte. De voorbereiding van deze conferentie is natuurlijk verleden week al in een plenair debat onderwerp van gesprek geweest. Ik neem dan ook aan dat de minister voor Klimaat en Energie voldoende heeft aan de uitkomsten van dat debat voor zijn inbreng.

Voorzitter. De goedkeuring van de voorbereiding voor de conferentie in Montreal, Canada, over biodiversiteit staat op de agenda. Kan de minister nog een toelichting geven op dit agendapunt? Wat zijn eigenlijk de consequenties van instemmen met deze voorbereiding? De VVD is voor goed biodiversiteitsbeleid. Het staat niet voor niets genoemd in ons coalitieakkoord. Kan de minister aangeven hoe zij er echter wel zorg voor draagt dat Europese regelgeving geen stapeling op Nederlands beleid gaat vormen? En kan de minister aangeven of het VN-verdrag over biodiversiteit niet ook weer extra regels oplevert?

Voorzitter. Het is goed om vandaag in de krant te lezen dat dit kabinet kritisch is op de recent verschenen Verordening inzake natuurherstel. Hoe gaat de minister die in onze ogen terechte zorgen inbrengen bij de Milieuraad? Hoe gaat zij wat dan heet "verregaande juridificering" voorkomen?

Voorzitter. Dan het volgende, ons mkb. Bij de richtlijnen die ons bereiken uit Europa ziet de VVD een steeds terugkerende zorg, en wel dat regelgeving leidt tot mogelijk forse administratieve lasten voor bedrijven en ondernemers. Ik hecht er nog maar eens aan te herhalen dat ook mijn VVD-hart werkt aan het schoner maken van onze buurten en dat we daar het mkb heel hard bij nodig hebben. Bij al die Europese richtlijnen en verordeningen neemt de rapportageverplichting en registratielast voor bedrijven toe. Kan de staatssecretaris nu gewoon toezeggen dat nieuwe richtlijnen en verordeningen niet op instemming van Nederland kunnen rekenen als uit de impactanalyse blijkt dat dit gepaard gaat met extra administratieve lasten? Graag een reactie.

Voorzitter. We vragen de staatssecretaris ook of zij de handel van afval over grenzen heen bij de onderhandelingen over het storten van afvalstoffen wil betrekken. Steeds meer bedrijven zien grote kansen om van afval een hoogwaardige grondstof te maken, maar lopen tegen import- en exportregelgeving aan. Daardoor laten we kansen liggen. "Afval bestaat niet", zei de heer Nijpels zojuist nog tijdens het gesprek met de SER. Als de Europese samenwerking echt gebaseerd is op vrije handel van mensen en goederen, dan geldt dat ook voor grondstoffen uit afval. Wat wij "import" of "export" noemen, is in Noord-Amerika heel eenvoudig een lokaal streekproduct.

Voorzitter. Als laatste wil ik de staatssecretaris vragen om het initiatief te nemen door twee punten ten aanzien van illegaal vuurwerk te agenderen. Als eerste blijkt uit onderzoek van de ILT

dat niet alle CE-markeringen op vuurwerk kloppen. Dat moet natuurlijk wel. Daarnaast stelt de Pyrorichtlijn momenteel geen maximum aan de hoeveelheid kruit in vuurwerk. Dat maakt illegaal vuurwerk in Nederland niet alleen illegaal, maar ook veel en veel te zwaar. Er liggen richting eindejaar dozen vol bommen in schuurtjes, kelders en kledingkasten. Dat kunnen we beheersen door in die Pyrorichtlijn wel een maximum aan kruit op te nemen. Het zou ons een lief ding waard zijn wanneer Nederland dat punt in Europa agendeert. Over vuurwerk bestaan vele meningen, maar over de aanpak van illegaal vuurwerk is de hele Kamer het eens.

Tot zover. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Haverkort namens de VVD. Dan is het woord aan mevrouw Akerboom namens de fractie van de Partij voor de Dieren. Gaat uw gang.

Mevrouw Akerboom (PvdD):

Dank u wel, voorzitter. Vandaag hebben we het over twee essentiële internationale conferenties die binnenkort plaatsvinden: de klimaattop en de biodiversiteitstop. Deze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het recente Living Planet Report -- mijn collega noemde die net ook al -- toont aan dat het aantal wilde dieren sinds 1970 al met 69% is afgenomen, iets waar klimaatverandering een enorme impact op heeft. Inmiddels stevenen we af op het uitsterven van 1 miljoen soorten als we nu niet radicaal de knop omzetten. Omgekeerd is de link ook te leggen, want bomen, veenweidegebieden en oceanen zijn van levensbelang om CO₂ vast te leggen en zuurstof te produceren. Deze staan ook zwaar onder druk.

Voorzitter. Nogmaals, we hebben geen tijd te verliezen. We moeten deze crisis in samenhang aanpakken. Graag een reactie van de ministers op de vraag hoe we ervoor gaan zorgen dat de acties op verschillende beleidsterreinen elkaar versterken. Kan de minister voor Klimaat aangeven hoe er nu uitvoering wordt gegeven aan onze aangenomen motie over maladaptatie?

Voorzitter. Ondanks alle goede intenties voor de biodiversiteitstop maakt mijn fractie zich zorgen over het ambitieniveau. Uit onderzoek blijkt dat we 44% van de aarde moeten beschermen om de biodiversiteit te redden, terwijl er nu ingezet wordt op 30%. Is de minister voor Natuur bekend met dit onderzoek uit Science en is hij bereid om dit in te brengen tijdens de top?

Voorzitter. De oorzaken van de crisis hangen samen, de oplossing deels ook. "De toekomst van de aarde ligt op je bord." Dat zijn niet mijn woorden, maar de woorden van een van de medeopstellers van het Living Planet Report. Een kwart van de mondiale uitstoot wordt veroorzaakt door landbouw en landgebruik. Intensieve landbouw is ook de grootste veroorzaker van biodiversiteitsverlies wereldwijd. Volgens wetenschappers kunnen we van elke hectare waarop we geen voedsel voor koeien of varkens zouden verbouwen, maar liefst vier keer zo veel mensen voeden. Als er iets is waarmee we beide crises kunnen aanpakken, dan is dat de afname in de productie en de overconsumptie van dierlijke producten. Het gebrek aan aandacht voor de

eiwittransitie blijft de Partij voor de Dieren dan ook verbazen. Zelfs nu voedsel dit jaar op de klimaatop centraler staat dan ooit, komt Nederland niet verder dan een voedselpaviljoen. In de ontbossingspledge voor Glasgow komt het woord "veehouderij" niet eens voor. Vindt de minister voor Klimaat dit ook een gemiste kans?

Voorzitter. Waar blijven de internationale afspraken over een grote transitie naar een plantaardig voedselsysteem? Zijn beide ministers bereid om hiervoor te pleiten op respectievelijk de klimaatop en de biodiversiteitstop? Gelukkig hoeft het kabinet het wiel niet opnieuw uit te vinden. In de Plant Based Treaty staan al tientallen concrete maatregelen uitgewerkt om de eiwittransitie in gang te zetten. Mijn fractie heeft hier nog een aangehouden motie op. Ik vroeg mij af of de minister voor Klimaat hier al naar heeft kunnen kijken en of hij bereid is om de treaty namens Nederland te tekenen.

Voorzitter. Nederland heeft een historisch hoge bijdrage aan de opwarming van de aarde. Dat brengt mij bij het volgende punt. De financieringsdiscussie, en dan met name de loss and damage, wordt dit jaar het grote heikele punt op de klimaatop en indirect ook op de biodiversiteitstop. Landen die niets hebben bijgedragen aan deze crisis, worden namelijk het hardst geraakt door de desastreuze gevolgen ervan. Dat sentiment zal meespelen op de biodiversiteitstop, want gebrek aan of weigering van klimaatfinanciering zet de toon voor ondersteuning op dit gebied. Hoe moeten landen zonder financiële middelen hun natuur beschermen en versterken wanneer ze niet kunnen vertrouwen op de inzet van de rijke veroorzakende landen? Hoe ziet de minister voor Natuur dit? Gaat zij zich op de biodiversiteitstop inzetten voor stevige financieringsbijdragen van veroorzakende landen?

Voorzitter, tot slot. Ik heb nog één vraag voor de staatssecretaris over de uitvoering van onze motie voor de opheffing van uitzonderingsmogelijkheden op de strengste Europese normen voor de uitstoot van schadelijke stoffen. In onze motie wordt gesproken van een opheffing van de uitzonderingsmogelijkheid. De Partij voor de Dieren gaat ervan uit dat het dictum van de aangenomen motie tot uitvoering wordt gebracht en niets anders. Kan de staatssecretaris dit bevestigen?

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Akerboom namens de fractie van de Partij voor de Dieren. Er is een vraag van mevrouw Kröger namens GroenLinks.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Op het allerlaatste punt. Ik kan me voorstellen dat mevrouw Akerboom niet de tijd had om het helemaal te vertellen, dus ik ben benieuwd waar zij bang voor is. Hoe zou de staatssecretaris deze motie verkeerd kunnen uitvoeren? Wat gaat er dan mis?

Mevrouw **Akerboom** (PvdD):

We hebben gezien dat de staatssecretaris heeft aangegeven dat ze ervoor gaat pleiten dat er een einddatum wordt verbonden aan de looptijd van de uitzonderingen voor verouderde installaties. In onze motie staat dat we een opheffing van de uitzonderingsmogelijkheid willen. De Partij voor de Dieren wil dat dat dictum echt zo wordt uitgevoerd en dat niet de uitzondering wordt meegenomen en er vervolgens alsnog nieuwe installaties worden gebouwd.

De **voorzitter**:

Dat was een hele vriendelijke toelichting en een vriendelijke vraag. Mevrouw Kröger namens de fractie van GroenLinks. Gaat uw gang.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Dank u wel, voorzitter. Ik heb twee onderwerpen die ik heel graag aan de orde wil stellen. Eén is de klimaatopgave en de ander is de Richtlijn industriële emissies.

Ik begin met de klimaatopgave. Daar hebben we natuurlijk vorige week -- of wanneer was het? -- een groot plenair debat over gehad. Ik ben heel erg blij dat onze motie is aangenomen die verzoekt dat Nederland voor meer ambitie moet pleiten in Europa. Ik denk dat dat ongelooflijk belangrijk is. Vandaag was er weer nieuws over hoe eigenlijk alle landen falen in hun ambities. Nederland faalt er ook in om de eigen doelen waar te maken. We moeten met z'n allen meer doen, anders stevenen we af op een temperatuurstijging van 3,2 graden. In de onderhandelingen die nu gaande zijn over LULUCF, over landgebruik, kunnen wij dat doen door het voorstel van het Europees Parlement te steunen, waar al die uitzonderingen en flexibiliteiten niet in zitten. De Raad wil dat niet. Die wil juist ruimte bieden voor allerlei flexibiliteiten. Ik hoop echt dat de minister die aandring van de Kamer in onze motie ook opvat als: wij steunen het voorstel van het Europees Parlement. Dat hoor ik hem heel graag vandaag hier bevestigen.

Dan over klimaatfinanciering. Er kwam vandaag een rapport van Oxfam dat laat zien hoe ongelooflijk treurig het er voorstaat met de commitments die we hebben rond klimaatfinanciering en wat daarvan werkelijk wordt waargemaakt, slechts 21 tot 24 miljard dollar. De rest gaat eigenlijk allemaal over leningen. We hebben het er vorige week ook over gehad, maar ik vraag de minister toch: hoe gaat hij zich er hard voor maken in Europa dat wij als Europa gemeenschappelijk pal staan voor die financiering? Het gaat erom dat we dat niet doen in de vorm van allerlei leningen en ook niet doen ten koste van ontwikkelingssamenwerking. Het moet echt additioneel geld zijn. Dat is cruciaal om de 1,5 graden te halen.

Voorzitter. Ik was echt heel teleurgesteld dat de motie om van gendergelijkheid een dwarsdoorsnijdend thema te maken bij de klimaatonderhandelingen verworpen is. Deze motie heeft oordeel Kamer gekregen van de minister. Eigenlijk wil ik de minister uitnodigen om hier aan te geven of hij en de hele delegatie vanuit Nederland die naar de top gaan, pal staan voor gendergelijkheid, juist als dwarsdoorsnijdend thema.

Voorzitter. Dan de Richtlijn industriële emissies. Wij zijn er voorstander van dat die uitgebreid wordt naar meer landbouwbedrijven. De veehouderij op industriële schaal, zoals die in Nederland plaatsvindt, draagt meer bij aan de emissie van CO₂ en schadelijke stoffen dan menige industrietak. Dus wat ons betreft is dat volstrekt terecht. We begrijpen dat de sector er zorgen over heeft dat dit ten koste gaat van de voedselvoorziening, maar deze richtlijn raakt natuurlijk vooral de intensieve veehouderij. Het veevoer is juist een concurrent voor de voedselvoorziening van mensen. Dus deze richtlijn hoeft in die zin niet ten koste te gaan van de voedselvoorziening. We willen de minister vragen om er in Europa voor te pleiten dat die richtlijn zo wordt uitgebreid en dat landbouwbedrijven er ook onder gaan vallen.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Kröger, namens de fractie van GroenLinks. Dan is het woord aan de heer Thijssen, namens de Partij van de Arbeid. Gaat uw gang.

De heer Thijssen (PvdA):

Dank, voorzitter. Het wordt misschien een beetje een herhaling van vorige week, maar gisteren was er weer een uitzending van Nieuwsuur over Pakistan. Er was een verslaggever heen gegaan die liet zien hoe daar hotels instorten en hoe miljoenen mensen getroffen worden door overstromingen. Er werd gezegd: "We hebben hier nog geen procent aandeel in de klimaatverandering. Oké, misschien hebben we niet alle huizen op de beste plek gezet. Dat was niet helemaal slim, maar het feit dat dit gebeurt, komt door klimaatverandering. En het overgrote deel van de verantwoordelijkheid voor die klimaatverandering ligt bij de ontwikkelde landen."

De minister was vorige week in het debat ook heel eerlijk -- dat vond ik wel fijn -- over hoe het mondiale zuiden naar het mondiale noorden kijkt en dat er toch behoorlijk wat chagrijn is over dat afspraken niet worden nagekomen. Het Oxfamrapport is net ook al genoemd. Dus ik wil toch nog een klemmend beroep doen op de minister en hem vragen of hij een gebaar kan maken, en bijvoorbeeld over klimaatfinanciering kan zeggen: wij zorgen dat er nieuw, additioneel geld is, want dat hebben wij zo afgesproken in Denemarken, jaren geleden. Dat gaan we nu gewoon doen, en dan gaan we ook de andere lidstaten in Europa maar ook andere ontwikkelde landen in de ogen kijken en zeggen: jullie moeten ook doen wat nodig is. Want alleen als we samen optrekken, Europa en bijvoorbeeld ontwikkelingslanden, kunnen we ook een vuist maken tegen die andere grote vervuilers en blijft de 1,5 graad binnen handbereik. Dat is toch een doelstelling van de bewindslieden die hier aan tafel zitten.

De voorzitter:

Er is een vraag van de heer Haverkort, VVD.

De heer **Haverkort** (VVD):

Ik aarzel om deze vraag te stellen, juist ook omdat de heer Thijssen in zijn inleiding begon over de situatie in Pakistan, die natuurlijk niemand wenst en niemand wil. Maar ik zou er toch ook voor willen waken -- ik proefde dat net ook een beetje bij mevrouw Kröger -- dat we het plenaire debat van vorige week opnieuw gaan doen. Dus ik zou mijn collega ook willen vragen om vooral te kijken naar nieuwe dingen die eventueel nog aan de minister meegegeven moeten worden en om de dingen waar de Kamer zich al over heeft uitgesproken, daar te laten. Volgens mij hebben we dinsdag, gisteren, gestemd over de moties van dat debat.

De heer **Thijssen** (PvdA):

De uitzending van Nieuwsuur heeft op mij wel indruk gemaakt en ik hoop eigenlijk ook op de minister. Het is toch een beetje het vak, geloof ik, om eindeloos te herhalen wat heel erg belangrijk is en te hopen dat het op een gegeven moment overgenomen wordt. Dus ik doe toch nogmaals een dringend beroep op dit kabinet om hier toch nog stappen in te zetten. Eerlijk gezegd is dat ook gewoon wat er in het coalitieakkoord staat: we willen 1,5 graad halen en daarvoor willen we doen wat nodig is. En dit is nodig! Dat heeft de minister eigenlijk ook wel met zo veel woorden gezegd toen hij het had over het chagrijn van het mondiale zuiden.

De **voorzitter**:

U gaat verder.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Ik ga verder met schade en verlies. Dat zal ik heel kort houden. Ik denk dat het goed is dat ook daarop een gebaar komt, misschien niet meteen een som geld, maar wel dat er een financiële faciliteit of een faciliteit komt. We moeten er niet drie jaar over gaan praten. Daar is echt geen tijd meer voor.

Dan had ik nog een vraag over industriële gassen. Ik heb de volgende vraag aan de staatssecretaris. Als we deze herziening doen op het gebied van industriële gassen, kunnen we dan bijvoorbeeld bij Tata ... We weten dat de omgeving niet voldoet aan de WGO-norm. We weten dat de omwonenden een onacceptabel gezondheidsrisico lopen. Er is steeds gezegd dat we Europa nodig hebben om daar verder op in te kunnen grijpen. Kan dat dan met deze nieuwe richtlijnen? Wordt het dan mogelijk, niet voor de staatssecretaris maar voor het bevoegd gezag, om zodanig in te grijpen dat de lucht in de omgeving van Tata schoon genoeg wordt, of in ieder geval geen onacceptabele gezondheidsrisico's meer oplevert? Als dat niet zo is, heeft Nederland dan wel de vrijheid om verder in te grijpen? De Nederlandse overheid heeft toch een zorgplicht, ook voor de omwonenden daar.

Dan heb ik nog een vraag over de biodiversiteitstop, de COP15. Dat is ook een heel erg belangrijke planetaire grens waar we met z'n allen keihard op aflopen. Het is heel belangrijk dat de minister naar deze top gaat. We zien dat de minister-president ook naar de COP27 gaat. Zou de minister-president ook naar deze COP gaan? Want die is toch minstens net zo belangrijk? Er zijn heel veel aspecten die die COP succesvol zullen maken of niet. Een van de dingen is dat veel van de voetafdruk van Nederlanders wordt veroorzaakt, zeker bij biodiversiteit, buiten Nederland. We hebben dus een enorme ecologische voetafdruk buiten Nederland. Is de minister bereid om erover na te denken hoe we die voetafdruk van Nederland buiten Nederland in kaart kunnen brengen, en om daar op een gegeven moment beleid op te maken om die te reduceren? Dat zal de landen waarin we die voetafdruk veroorzaken, helpen om te voldoen aan de doelstellingen van het biodiversiteitsverdrag.

Dank u, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Thijssen, PvdA. Dan zijn we in een rap tempo gekomen aan het einde van de eerste termijn van de zijde van de Kamer. Ik kijk even naar rechts, voor de gewenste schorsing.

De vergadering wordt van 15.22 uur tot 15.45 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat. Het woord is aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, mevrouw Heijnen, voor haar beantwoording in de eerste termijn. Gaat uw gang.

Staatssecretaris Heijnen:

Dank u wel, voorzitter. Misschien is het goed als ik eerst even de mapjes doorloop. Ik heb een mapje ecodesign en fast fashion, een mapje over de Richtlijn industriële emissies en een mapje over vuurwerk. Daarna heb ik nog twee losse vragen, een vraag van de heer Thijssen over industriële gassen en een vraag over de motie van de Partij voor de Dieren over maladaptatie.

Voorzitter. Het is in de eerste plaats belangrijk om dit debat op een goede manier te voeren, zodat we in Europa maar ook daarbuiten meters kunnen maken voor een beter milieu en een beter klimaat. Bij de Milieuraad van 24 oktober, waar we vandaag over spreken, liggen voorstellen op tafel voor richtlijnen over industriële emissies en duurzaamheidseisen aan producten. Maar het gaat ook over klimaat en biodiversiteit. Dat zijn belangrijke onderwerpen. Ik wil de Kamer graag laten weten dat er na het versturen van de geannoteerde agenda nog een

aantal AOB-punten zijn geagendeerd. Dat staat voor any other business. Ik zal nog een lijstje met een overzicht daarvan sturen.

Ik wil nu graag overgaan op de beantwoording van de vragen. Mevrouw Hagen heeft gevraagd of ik haar mening deel dat ultrafast fashion een groot probleem is voor Europa. Ik ben dat met haar eens. Fast fashion is sowieso een probleem voor Europa. Ik heb met afschuw kennisgenomen van het bericht over SHEIN. Ik geloof dat je het uitspreekt als "shine". Sorry? Je spreekt het uit als "shejin"? We zullen maar niet te veel reclame maken. Het is natuurlijk onaanvaardbaar dat onze kleding onder deze omstandigheden wordt geproduceerd. Het kabinet zet zich in voor verduurzaming van de textielsector. We zien graag dat er kleding wordt geproduceerd die lang meegaat, hergebruikt kan worden en ook van goede kwaliteit is. Ik heb hoge verwachtingen van de herziening van de Europese ecodesignwetgeving. Die speelt een belangrijke rol in de verduurzaming van de textielketen, ook omdat daarmee eisen kunnen worden gesteld aan het ontwerp van kleding. Die eisen gelden ook voor producten die geïmporteerd gaan worden naar de EU. Daar gaat dit hopelijk heel erg bij helpen.

Daarnaast zet het kabinet zich ook in voor transparantie binnen de asielketen. Sorry, ik bedoel de textielketen. Wij willen graag dat de Europese Commissie een kledinglabel introduceert waarbij ook de sociale aspecten en de milieuaspecten van kleding, zoals de herkomst, worden benoemd. Ten slotte blijft het kabinet natuurlijk inzetten op een snelle totstandkoming van ambitieuze wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. BZ is daarvoor de eerstverantwoordelijke. We blijven ook inzetten op een snelle totstandkoming van ambitieuze wetgeving op dit punt op andere fronten.

Mevrouw Hagen vroeg ook of ik het ermee eens ben dat de Kaderverordening ecodesign niet ver genoeg gaat. Er ligt op dit moment een heel ambitieus voorstel van de Europese Commissie. Dat maakt het mogelijk om aan alle producten duurzaamheidseisen te stellen. Die duurzaamheidseisen zijn best breed. Ze gaan bijvoorbeeld over de repareerbaarheid en over verplichtingen voor de toepassing van recycleert. Er kan ook verplicht worden dat bepaalde informatie in een digitaal productpaspoort vastgelegd moet worden. Het is heel erg van belang dat die mogelijkheden goed in de kaderverordening terechtkomen. De onderhandelingen daarover lopen nog volop. Het huidige voorstel maakt het mogelijk om eisen te stellen aan het materiaalgebruik, aan de toepassing van stoffen en aan de informatie over materialen. Ik wil geen college aan mevrouw Hagen geven, want zij weet mogelijk nog meer over dit onderwerp dan ik. Maar als je de repareerbaarheid en de kwaliteit van producten verbetert en slechte producten weert, bijvoorbeeld producten van niet-duurzame kwaliteit, stimuleer je ook de tweedehandsmarkt. De duurzaamheidseisen moeten per productcategorie bepaald worden. Dat bepaalt ook hoe ambitieus het voorstel in de praktijk gaat zijn. Nederland zal zich er bij productspecifieke maatregelen steeds voor inzetten dat ze zo ambitieus mogelijk zijn.

Voorzitter. Ik heb nog een punt met betrekking tot de Richtlijn industriële emissies.

De voorzitter:

Voordat het zover is, is er nog een vraag van mevrouw Hagen van D66. Gaat uw gang.

Mevrouw **Hagen** (D66):

Dank voor het antwoord. Zoals ik al aangaf, is er heel veel meer nodig, zeker als je wat aan ultrafast fashion wilt doen. Volgens mij is het zaak dat er kabinetsbreed naar dit probleem gekeken gaat worden, want het gaat over dataverzameling, over onduidelijkheid waar de winsten liggen et cetera. Het heeft al meer marktaandeel gewonnen dan de H&M en de ZARA. Het gaat dus extreem snel, of ultrasnel; laten we het zo noemen. Op dit moment gaan ze zich vestigen in Londen om zich nog meer op de Europese markt te richten. Het is dus wel zaak dat het nú gebeurt. De wetgeving waaraan u refereert, duurt nog best wel lang.

Staatssecretaris **Heijnen**:

Het is gewoon heel onwenselijk. Dat ben ik helemaal met mevrouw Hagen eens. Misschien kunnen wij voor een versnelling zorgen, bijvoorbeeld door bepaalde zaken te agenderen. Misschien gebeurt dat niet tijdens de Milieuraad, maar het is sowieso goed om in kaart te brengen welke departementen er verder nog allemaal bij betrokken zijn. Ik zeg mevrouw Hagen graag toe dat we dat in kaart brengen en dat we dan ook een terugkoppeling geven over wat het kabinet kan doen om dit soort misstanden te voorkomen.

Voorzitter. Ik wil graag doorgaan met de Richtlijn industriële emissies. In het voorjaar heeft de Europese Commissie een ambitieus voorstel uitgebracht met betrekking tot de herziening van die richtlijn. Het is heel belangrijk dat die richtlijn wordt ingesteld om zo schadelijke emissies in de lucht, het water en de bodem door grote industriële installaties en veehouderijen tegen te gaan. De richtlijn heeft in de afgelopen jaren bijgedragen aan een hele belangrijke emissiereductie in Europa. Maar we zijn er nog niet, want de emissies van grote installaties zorgen nog steeds voor aanzienlijke gezondheidsschade. Alleen al in Nederland overlijden er nog steeds 11.000 mensen per jaar vroegtijdig aan luchtvervuiling. Niet alleen luchtvervuiling maar ook vervuild water houdt zich niet aan de landsgrenzen. Om die reden is een Europese inzet extra belangrijk om het doel van nul vervuiling in 2050 te behalen. Daarom blijf ik mij inzetten voor het verder reduceren van schadelijke emissies. Het kabinet ondersteunt de ambitieuze inzet van de Europese Commissie, zoals een uitbreiding van de reikwijdte inzake het opnemen van strengere emissie-eisen in vergunningen om zo de emissies van schadelijke stoffen verder te reduceren.

Mevrouw Akerboom vroeg of ik wil bevestigen dat de motie over het opheffen van de uitzonderingsmogelijkheid voor oude installaties letterlijk wordt uitgevoerd. Ik neem de oproep van de Kamer sowieso ter harte en ik doe mijn uiterste best om ervoor te zorgen dat die uitzonderingsmogelijkheid verdwijnt. We hebben een eerste inschatting gemaakt van het Europese krachtenveld. Dat leert ons dat het mogelijk lastig wordt. Dat komt met name omdat er een verschil zit in wat er haalbaar is tussen de verschillende lidstaten. Ik zal daar natuurlijk wel op inzetten bij de onderhandelingen, zoals de motie ook bepleit, maar ik kan geen succes garanderen.

Mevrouw Kröger vroeg of we willen pleiten voor een uitbreiding van de Richtlijn industriële emissies. Ja, dat is sowieso de inzet van de Commissie. Nederland steunt dat volledig. Misschien gaat mijn collega daar dadelijk nog wat verder op in.

Meneer Haverkort had nog een vraag over de administratieve lasten. De rapportageverplichting neemt toe bij richtlijnen. Kan ik toezeggen dat Nederland niet instemt met een richtlijn als die leidt tot verdere administratieve lasten? Ik vind dat lastig. Uiteraard willen we zo min mogelijk administratieve lasten, maar ik kan niet toezeggen dat als Nederland instemt met bepaalde richtlijnen, die nooit zullen leiden tot extra lasten. Als er een nieuwe richtlijn aan sectoren wordt toegevoegd, bijvoorbeeld in het belang van de bescherming van mens en milieu, dan kan die nou eenmaal extra lasten tot gevolg hebben. Ik wil me er wel voor inzetten om het zo lastenluw mogelijk te doen, bijvoorbeeld door een dubbeling van administratieve lasten en rapportageverplichtingen te voorkomen.

De heer **Haverkort** (VVD):

Ik moest het antwoord even tot mij laten doordringen. Ik begrijp natuurlijk wat de staatssecretaris zegt. Ik snap ook dat dat lastig is en dat we met richtlijnen uit Europa bevoegdheden overhevelen. Voor de uniformiteit in de Europese Unie is dat natuurlijk prima, maar in de praktijk betekent dat in eerste instantie dat er allerlei lasten en kosten bij komen voor het bedrijfsleven, dat we keihard nodig hebben om de transitie vorm te geven. Het loslaten van lokale regelgeving, mocht er toch een dubbeling ontstaan, is soms vreselijk ingewikkeld in ons regelzuchtige landje. Ik hoor heel goed wat de staatssecretaris zegt, maar ik zou de Nederlandse delegatie die aan de onderhandelingstafel zit, willen vragen om heel voorzichtig te zijn met het toestaan van extra lasten voor het bedrijfsleven. Daar schaar ik natuurlijk ook alle agrariërs vanaf 150 stuks vee onder, die straks tot de richtlijn gaan behoren. Ik wil vragen om daar heel voorzichtig en zorgvuldig in te zijn, want dat kunnen ze er momenteel echt niet altijd bij hebben.

Staatssecretaris **Heijnen**:

We hebben daar ook oog voor. We maken soms impactanalyses om ervoor te zorgen dat de regeldruk niet onevenredig groot is of dat er geen dubbelingen zijn. Maar het punt van de heer Haverkort is heel erg helder. Ik zeg graag toe dat we daar aandacht voor zullen blijven vragen, zodat de regeldruk tot een minimum beperkt wordt waar dat mogelijk is.

De heer **Haverkort** (VVD):

Ik ben blij met die toezegging.

Staatssecretaris **Heijnen**:

Ik ga meteen verder met twee andere vragen van de heer Haverkort, over vuurwerk. De eerste vraag ging over onduidelijkheden rondom de CE-markering. Hij vraagt of ik dat kan agenderen in Europa. Op dit moment wordt te veel vuurwerk dat binnenkomt bij het testen afgekeurd. De Inspectie Leefomgeving en Transport heeft aangegeven dat de CE-markering bij consumentenvuurwerk eigenlijk niet functioneert. Ik vind dat heel erg zorgelijk. De branche is verantwoordelijk voor de veiligheid van het vuurwerk, dus ik spreek ze daar ook op aan. Maar ik zie daarnaast dat er ruimte is voor verbeteringen op Europees niveau. Ik zal mij daarvoor inzetten in de relevante overleggen binnen de EU.

De heer Haverkort vroeg ook of Nederland het initiatief kan nemen om in de Pyrорichtlijn een maximumgewicht aan kruit op te nemen. Dat kunnen we doen. Nederland zet in op verschillende zaken op Europees niveau. Wij vragen daarbij aandacht voor een maximering van de hoeveelheid kruit. Dat past ook in het pakket van maatregelen. Bij een mogelijke herziening zullen we daar ook op inzetten. Wat ik nu ga zeggen, is ook gericht aan uw collega van de Partij voor de Dieren: niet alle landen lopen tegen dezelfde problematiek aan. Ze kunnen er anders in zitten. Internationale samenwerking vraagt daarom vaak wat extra tijd.

De heer **Haverkort** (VVD):

Ik begrijp uiteraard dat niet alle 27 landen in Europa op dezelfde lijn zitten. Dat zal met deze vraag ook zeker zo zijn. Ik ben mijn dank verschuldigd aan de staatssecretaris voor haar inzet. Wellicht kan ze laten weten wanneer de eventuele herziening van de Pyrорichtlijn geagendeerd staat. Dat mag ook in de tweede termijn of schriftelijk op een later moment.

Staatssecretaris **Heijnen**:

Dat is wat mij betreft prima. Ik zal zorgen dat we daar een terugkoppeling over geven.

Ik sluit het blokje vuurwerk af met een laatste vraag van de heer Haverkort. Daarna heb ik nog drie overige punten. De heer Haverkort vroeg hoe het zit met de afhandeling van het storten van afval over de grenzen heen. We hebben al eerder besproken dat we vanuit het kabinet en ook op Europees niveau inzetten op meer eindeafvalverordeningen. Daardoor zal het gemakkelijker worden om bepaalde grondstoffen over de grens te vervoeren. De import en export van afval zijn al mogelijk, als er maar aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Het moet bijvoorbeeld in lijn zijn met de nationale afvalbeheerplannen van de verschillende landen en het moet volgens de regels van de EVOA. Maar ik herken het punt wel. Ik heb vaker discussies met lokale afvalverwerkers, met name in de grensstreek, die aangeven dat ze hun afval van Limburg naar Groningen moeten verplaatsen, terwijl er net over de grens van Limburg een afvalverwerkingsbedrijf zit, waardoor ook de impact op het milieu veel kleiner zou zijn. Het zou niet slecht zijn als daar nog eens goed naar gekeken wordt en dat zal ik ook zeker blijven doen binnen de mogelijkheden van de grensoverschrijdende afspraken die we daarover hebben.

De heer **Haverkort** (VVD):

Ook hiervoor dank. Het is natuurlijk heel mooi om dat te betrekken bij de onderhandelingen over de richtlijn of verordening over het storten van afvalstoffen, want precies daarbij kan heel goed het gesprek gevoerd worden over eindeafvalverordeningen. Het zou helpen als die enigszins uniform zijn in de deelnemende landen van de EU.

Staatssecretaris **Heijnen**:

Het is uiteraard goed om daar met de collega's over te praten.

De heer Thijssen vroeg naar industriële gassen. Kunnen we met de herziening van de richtlijn over industriële gassen ingrijpen bij Tata? Ja, in het voorstel over industriële emissies staat ook dat individuen het recht hebben om compensatie te eisen en te verkrijgen bij gezondheidsschade die het gevolg is van schending van de nationale regelgeving. Daarmee wordt de positie van de burger ook sterker.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Dank voor de antwoorden, maar ik weet niet of ik het helemaal begrijp. Een omwonende kan dus een schadeclaim indienen. Maar mijn vraag was eigenlijk: kan het bevoegd gezag net zolang reguleren totdat de lucht in de omgeving van bijvoorbeeld Tata niet meer leidt tot onacceptabele gezondheidsrisico's?

Staatssecretaris **Heijnen**:

Het gaat om twee dingen. We houden ons sowieso aan de Europese regelgeving. We hebben het ook vaker met elkaar over een level playing field. Je wilt bepaalde dingen niet strenger regelen, of misschien juist wel; dat kan ook. Het is van belang om te vermelden dat elk bedrijf in Nederland zich überhaupt moet houden aan de eisen die we met elkaar hebben afgesproken. Daar kan het nog weleens mank lopen. De omgevingsdiensten en de ILT zijn nu al in staat om handhavend op te treden als er overschrijdingen worden geconstateerd. Dat is nu al mogelijk. Sterker nog, dat moet eigenlijk gewoon.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Ja, dat moet natuurlijk gewoon, maar misschien praten we een beetje langs elkaar heen. Volgens mij is er geconstateerd dat er onacceptabele gezondheidsrisico's zijn in de omgeving van Tata. Het bevoegd gezag heeft toen gezegd: "Wij houden ons aan alle richtlijnen en daar handhaven we op. We gaan kijken of we het nog strakker kunnen aandraaien, maar uiteindelijk worden we door de Europese richtlijnen gelimiteerd in wat we wel of niet kunnen doen." Het moet dus in Europa strenger worden om ervoor te kunnen zorgen dat de omgeving van Tata veilig wordt. Nu komt er een herziening. Mijn vraag is: wordt het bevoegd gezag hiermee in

staat gesteld om ervoor te zorgen dat Tata minder gaat vervuilen en de omgeving van Tata schoon wordt?

Staatssecretaris **Heijnen**:

Ik heb in de brief aangegeven dat het mijn inzet is om tot een snellere transitie te komen naar een nieuwe CO₂-neutrale en schone manier van staal maken, met behulp van groene elektriciteit en waterstof. Dan kunnen de cokesfabrieken ook gesloten worden. Die inzet heb ik aangegeven. Maar dat is natuurlijk niet van vandaag op morgen geregeld. Er gelden twee dingen. We hebben het groene industrieplan. Daar is Micky Adriaansens volop mee bezig vanuit EZK. Minister Jetten kijkt ongetwijfeld ook met een schuin oog, of met misschien wel twee ogen, mee. We zijn er volop mee bezig, maar we hebben wel gezegd: we gaan het samen met de industrie doen. Dat neemt niet weg dat er nog steeds een noodzaak is voor bedrijven om zich te houden aan de regels die we nu met ze hebben afgesproken. De nieuwe regelgeving geeft ongetwijfeld meer haakjes om eens goed te kijken naar hoe we op termijn kunnen toewerken naar een groenere industrie. Dat is nu ook de inzet van het kabinet.

De **voorzitter**:

Meneer Thijssen, afrondend.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Ja, afrondend. Ik vraag het toch nog een keer. Ik begrijp dat er strengere regelgeving komt. Na het onderzoek van het RIVM over de onacceptabele gezondheidsrisico's voor omwonenden bleek dat een van de bottlenecks om verder op te treden is dat de Europese wetgeving niet streng genoeg is. Ik probeer het dus nog één keer. Wordt deze wetgeving nou streng genoeg om ervoor te zorgen dat het bevoegd gezag net zo lang kan optreden richting een fabriek als Tata, maar ook richting Chemelot en Rijnmond, totdat de omwonenden een veilige leefomgeving hebben?

Staatssecretaris **Heijnen**:

Ik wil het ambtelijk eventjes checken om het helemaal precies in kaart te hebben. Ik kom er in de tweede termijn op terug, zodat ik een zorgvuldig antwoord kan geven, want anders blijven we mogelijk langs elkaar heen praten en dat is ook niet de bedoeling.

Mevrouw Akerboom vroeg of ik kan aangeven hoe uitvoering wordt gegeven aan de motie over maladaptatie. Wij zetten internationaal in op het versterken van de adaptatieplanning. Dat doen we door middel van een robuuste adaptatieplanningscyclus. De randvoorwaarden voor succesvolle adaptatie, zoals vermeld in het IPCC-werkgroepprogramma, staan daarbij centraal. In nationaal beleid doet de regering er alles aan om maladaptatie te voorkomen. De recente

uitkomsten van het IPCC-rapport over adaptatie worden in acht genomen. Dat doen we tijdens de planningsfase, maar ook bij de herziening van belangrijke planningsdocumenten, zoals de nationale adaptatiestrategie.

Voorzitter, volgens mij ben ik door mijn beantwoording heen.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de minister voor Natuur en Stikstof, mevrouw Van der Wal. Gaat uw gang.

Minister Van der Wal-Zeggelink:

Voorzitter, dank. Ik heb geen blokjes. Ik heb het gewoon op volgorde gedaan; ik hoop dat dat geen probleem is. Ik zie paniek. "Waar zijn de blokjes?" Mijn blokje is per Kamerlid.

Ik begin met mevrouw Hagen, die een vraag heeft over de COP. Die komt op een moment waarop de urgentie nog nooit zo groot is geweest. Ik merk aan alle collega's in alle lidstaten dat iedereen dat ook zo voelt. Dit is echt hét momentum. De afgelopen maanden zijn benut om het momentum wereldwijd verder te versterken. Ik heb vanmorgen met Eurocommissaris Sinkevičius gesproken, in voorbereiding op de COP. Dat doet hij heel goed. Hij bevestigt dat hij hier bovenop zit om het wereldwijde momentum te pakken. De komende COP moet slagen. Dat moet gewoon. Wij zijn dus ook helemaal niet voornemens om onze ambities aan de voorkant af te zwakken, op wat voor manier dan ook. Maar ik vind het wel goed dat mevrouw Hagen hier nogmaals aandacht voor vraagt, want dat brengt mij op het idee om dit toe te voegen aan de inbreng voor de Milieuraad. We zullen het nogmaals benadrukken.

Mevrouw Hagen maakte een punt over die 70%. Volgens mij is het 69%, maar dat maakt het totaal niet minder erg. Sterker nog, het is natuurlijk heel slecht dat 69% van alle wilde dieren wereldwijd is verdwenen sinds 1970. Ik vind dat net als mevrouw Hagen zeer zorgwekkend. Dat is ook de reden waarom we ons hardmaken voor het beschermen en versterken van de Nederlandse natuur en de daarin levende soorten. Maar dat doen we natuurlijk ook wereldwijd. Dat zal tot uitdrukking komen in de Nederlandse en Europese inzet richting de COP, de CBD en de CITES-bijeenkomsten.

Ik loop het rijtje af. Eigenlijk is het heel makkelijk zo. Er was nog een vraag over de COP15. De VVD vroeg: gaan we geen extra regels creëren? Onze ambitie, de EU-inzet, is gebaseerd op de Europese biodiversiteitsstrategie. Pas tijdens de COP moet blijken welke doelstellingen op mondiaal niveau daadwerkelijk overeengekomen kunnen worden. Maar de globale afspraken leveren vooralsnog geen bindende regelgeving op of iets in die orde.

De Verordening inzake natuurherstel is niet geagendeerd voor de komende Milieuraad. We zitten nu vooral in de fase waarin we interdepartementaal kijken wat onze strategie is binnen de EU. Daar zijn we nu volop mee bezig. Dat geldt ook voor de stappen richting de quickscan en de impactanalyse.

De vragen van mevrouw Akerboom hebben ook met het ambitieniveau te maken. Dat is gerelateerd aan het onderzoek uit Science, waarin staat dat we 44% van de aarde moeten beschermen om de biodiversiteit te redden. Ons streven is nu 30%. Dat is ook de onderhandelingsinzet bij de COP. Die is gebaseerd op de biodiversiteitsstrategie, waarbij het inderdaad de ambitie is om wereldwijd 30% van het land en de zee te beschermen. Ik moet heel eerlijk zeggen dat dat op zich al een ambitieuze opgave is. Het is een grote stap. Is het voldoende? Waarschijnlijk niet, maar dit is wel waar wij op inzetten.

Dan de samenhang tussen het klimaatbeleid en het biodiversiteitsbeleid. Wij werken op dat gebied natuurlijk volop samen en doen dat ook integraal. Dan kijk ik met twee schuine ogen naar rechts, naar minister Jetten, maar natuurlijk ook naar links. Maar dit zijn de twee uitdagingen van deze tijd, die ook nog eens dezelfde twee kanten van de medaille hebben. Enerzijds maak ik me natuurlijk grote zorgen over de biodiversiteit en de nadelige gevolgen of de negatieve effecten van klimaatverandering. Anderzijds is de natuur soms ook een oplossing voor klimaatverandering. Hoe gaan we dat nou slim doen? Dat is de vraag die ons continu bezighoudt.

Dan de heer Thijssen. Hij vroeg ook naar de COP15, maar dan naar de aanwezigheid van onze minister-president. Hij is niet aanwezig bij de COP; daar ben ik zelf aanwezig. Dat heeft agendatechnische redenen. De heer Sinkevičius vroeg mij vanmorgen ook nog naar het belang van juist zijn aanwezigheid voorafgaand aan de COP. Dat moment, wanneer de regeringsleiders bij elkaar komen, kan namelijk nog weleens belangrijker zijn. Wij zijn nu aan het kijken of dat eventueel in hybride vorm kan, omdat het agendatechnisch heel ingewikkeld is, maar wij ook wel inzien dat zijn aanwezigheid daarbij zeer wenselijk is. Wij zoeken op dit moment dus naar een hybride vorm voor die bijeenkomst van regeringsleiders, voorafgaand aan de highlevelbijeenkomst van de COP in december, waar ik zelf bij aanwezig ben.

Voorzitter. Tot slot met betrekking tot mijn mapjes: de voetafdruk. Er werd met name gevraagd om de Nederlandse ecologische voetafdruk buiten de landsgrenzen in kaart te brengen en te kijken of wij beleid hebben of willen ontwikkelen om die voetafdruk te verkleinen. Ik heb eerder toegezegd dat we volgend jaar komen met een uitwerking van de stappen die het kabinet zal zetten om de Nederlandse ecologische voetafdruk te verkleinen. Dat betekent niet dat we nu stilzitten. Dan denk ik aan onze energietransitie, waar we volop op inzetten, de circulaire economie, de duurzame landbouw en vooral ook de natuurinclusieve samenleving.

Mevrouw **Akerboom** (PvdD):

Ik had nog een vraag gesteld waarop ik nog geen reactie heb gehad. Ik ben blij om te horen dat de minister ambitieus inzet, al zou ik het heel fijn vinden als we met die 44% gewoon inzetten op doen wat nodig is. Daarvoor is het volgens mijn inbreng ook heel erg belangrijk dat we ook eens gaan inzetten op de eiwittransitie. Ik had de minister gevraagd of zij dat ook mee wilde nemen naar de biodiversiteitstop.

Minister **Van der Wal-Zeggelink**:

Deze is in het mapje van de heer Jetten beland. Hij gaat daarop in.

De voorzitter:

Als er verder geen vragen zijn, dank ik de minister voor Natuur en Stikstof, en geef ik het woord aan de minister voor Klimaat en Energie voor zijn beantwoording in eerste termijn.

Minister Jetten:

Dank u wel, voorzitter. Er zijn een aantal vragen aan mij gesteld, die eigenlijk in vier onderwerpen uiteenvallen: gender, LULUCF, de eiwittransitie en loss and damage.

Ik begin bij gendergelijkheid als dwarsdoorsnijdend thema bij het klimaatbeleid. Mevrouw Kröger vroeg daarnaar naar aanleiding van de stemmingen eerder deze week. Zoals u weet, is gender een van de speerpunten in het Nederlandse buitenlandbeleid en het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Dat geldt voor zowel de minister van Buitenlandse Zaken als de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Sterker nog, eerder dit jaar hebben beide ministers aangegeven om zelfs feministisch buitenlands beleid te willen voeren namens Nederland. Het hele kabinet richt zich daarbij op de vier r'en. Het gaat om Engelse termen -- excuses, voorzitter -- namelijk rights, resources, representation en reality check. Ik zal die even kort toelichten. Bij al het internationale beleid kijken we naar de bescherming van vrouwenrechten. We kijken naar de resources: hebben vrouwen ook toegang tot fondsen en financiering die hun economische onafhankelijkheid ten goede komen? We kijken naar representation, dus vertegenwoordiging. Vrouwen moeten actief worden betrokken bij beleidsvorming en beleidsuitvoering. En we doen een reality check. Dat is eigenlijk een soort toets of het beleid niet onverhoopt ook negatieve gevolgen heeft voor vrouwen. Ongeacht de stemming van deze week in de Kamer zal het kabinet zich bij de VN-COP's dus inzetten voor het belang van gendergelijkheid bij klimaat- en biodiversiteitsbeleid.

Mevrouw Kröger vroeg ook waar wij staan ten aanzien van de onderhandelingen tussen de Raad, de Commissie en het Europees Parlement over LULUCF. Nederland behoort ten aanzien van LULUCF tot het ambitieuze kamp van lidstaten. Wij zitten eigenlijk ook heel dicht bij de positie van het Europees Parlement. We hebben ook altijd gepleit voor een betere borging van de LULUCF-doelen door de individuele landen, dus niet alleen op Europees niveau, maar ook op lidstaatniveau, zodat we echt zeker weten dat de lidstaten de LULUCF-doelen ook daadwerkelijk realiseren. Het Tsjechisch voorzitterschap is op dit moment in de lead bij de triloogonderhandelingen. Dat doet het Tsjechisch voorzitterschap natuurlijk wel vanuit het mandaat dat in juli in Luxemburg in de Europese Raad is vastgesteld. Dat is niet even ambitieus als de Nederlandse inzet was, maar we pakken elke mogelijkheid die wij hebben in Landbouwraden, Milieuraden en Energieraden om aan het Tsjechisch voorzitterschap mee te geven dat Nederland de ambitieuze inzet van het Europees Parlement steunt. Ik hoop dat het Europees Parlement hier ook stevig op blijft inzetten in de trilogie die nu lopen.

Mevrouw Akerboom vroeg naar de eiwittransitie.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Ik denk dat het van cruciaal belang is dat Nederland en Europa met een stevige ambitie naar de klimaattop vertrekken. De LULUCF-onderhandelingen zijn eigenlijk het enige ding dat we nu hebben om ervoor te zorgen dat we de facto boven de 55 uitkomen. Het EP heeft daar een heel stevig standpunt over. Het draait allemaal om de flexibiliteiten. Als ik dan de inzet van de Raad en het Tsjechisch voorzitterschap lees, dan maak ik me zorgen dat er toch te veel ruimte gepakt wordt op het punt van die flexibiliteiten. Ik wil de minister dus toch vragen naar de mogelijkheid om via de Milieuraad toch nog druk te zetten. Er moet een deal komen in de triloog, en die moet er snel komen. Het hangt eigenlijk op dat specifieke ding waar het EP een stevig standpunt over heeft.

Minister **Jetten**:

Ik denk dat we blij moeten zijn dat het Tsjechisch voorzitterschap dit nu ook snapt. We moeten dit deel van de triloog eigenlijk al afronden voor Sharm el-Sheikh, zodat Europa in ieder geval met een aangescherpt klimaatpakket naar de VN-klimaatop kan afreizen. Mevrouw Kröger geeft aan dat zo'n deal in de triloog waarschijnlijk alleen mogelijk is als er richting het standpunt van het Europees Parlement wordt bewogen. Dat zou zomaar eens kunnen kloppen. De minister-president is deze week bij de Europese Raad. Ikzelf ben volgende week bij de Milieu- en de Energieraad. We hebben afgesproken dat we allebei het Tsjechisch voorzitterschap én de Commissie op het hart zullen drukken dat Nederland echt wil dat die triloog voor Sharm el-Sheikh wordt afgerond, en dat dat ook met de meest ambitieuze inzet moet gebeuren. Dan vallen de puzzelstukjes de komende weken hopelijk nog op de goede plek. Maar ik sluit niet uit dat er uiteindelijk een akkoord ontstaat tussen Raad, Commissie en Parlement waarbij die ambitieuze LULUCF-inzet van het Parlement niet wordt overgenomen. Ik denk dat het goed is om daar gewoon ook eerlijk over te zijn. Maar dat is aan de onderhandelende partijen. Daar ben ik er nu geen van.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Ja, dat snap ik. Ik denk alleen dat de kans op een uitkomst veel groter is als er richting elkaar wordt bewogen. Het gaat hierbij dus wel specifiek om het risico van een gigantische loophole in LULUCF, waarbij er, zo lees ik hier, 35 miljoen kubieke meter Europees hout wordt afgeschreven omdat het onder "natural" disturbances toch zou mogen ... Over die flexibiliteiten hebben we het. Ik hoop dus wel dat Nederland maximaal druk zet op de rest om richting het EP te bewegen op dit punt. Anders komt er of géén uitkomst voor Sharm el-Sheikh, of een belabberde uitkomst. Dat is allebei niet in lijn met de motie die we als Kamer net hebben aangenomen.

Minister **Jetten**:

Nee, maar ook voor de zomer behoorde Nederland tot een stuk of zes landen die een ambitieuzer Raadsakkoord wilden met betrekking tot LULUCF. Daar zijn we niet helemaal in geslaagd. Het Tsjechisch voorzitterschap voelt zich dus ook wel gesterkt door het mandaat dat destijds is gegeven. Maar elk moment dat we richting Tsjechië kunnen benadrukken dat het van ons alle ruimte mag pakken om met het Europees Parlement tot dat akkoord te komen, zullen we dat ook doen. Ik heb dat ook aan de premier gevraagd. We willen dat dus niet alleen volgende week bij de Energie- en de Milieuraad doen, maar juist ook deze week, als er met de regeringsleiders over de COP wordt gepraat.

Mevrouw Akerboom vroeg nog naar de eiwitstrategie. Ik dank haar voor de extra hulplijn die ze mij via WhatsApp toewierp, want er zijn de afgelopen jaren meerdere moties van de Partij voor de Dieren geweest over de eiwittransitie. Het kabinet is onder de bezielende leiding van de kersverse minister van LNV bezig met een voedselbrief, die nog voor het einde van het jaar mede namens de minister van VWS naar de Kamer wordt gestuurd. Daarin wordt de totale ambitie van Nederland voor de komende jaren neergezet. Een onderdeel daarvan is een Nationale Eiwitstrategie, waarbij het kabinet zal aangeven hoe we in de komende jaren het aandeel eiwitrijk plantaardig voedsel willen verhogen in Nederland, zodat we in totaal minder dierlijk voedsel consumeren. Dat is belangrijk voor de CO₂-footprint van onze voedselconsumptie. De details krijgt u nog dit jaar van de minister van LNV. Of daar ook de ondertekening van de Plant Based Treaty bij hoort, zal de minister van LNV wegen als de Nationale Eiwitstrategie gereed is.

Mevrouw **Akerboom** (PvdD):

Ik heb daar toch nog een vraag over. Ik ben heel blij om te horen dat die brief er komt. Het kan mij bijna niet ambitieus genoeg, maar dat zal u niet verbazen. Mijn vraag is echter of de minister van LNV bereid is om die eiwittransitie op de aankomende klimaattop en biodiversiteitstop vanuit Nederland op de agenda te zetten.

Minister **Jetten**:

Het is belangrijk dat wij zowel op de COP in Egypte als de COP in Canada een aantal dingen aan elkaar verbinden, want met klimaat en biodiversiteit als aparte thema's blijven bekijken gaan we het niet redden. In onze speeches, de activiteiten die we organiseren en de paviljoenen die we daar faciliteren, zoeken we heel erg de verbinding tussen de verschillende thema's en uitdagingen. Gedrag en gedragsverandering zijn daar een heel belangrijk onderdeel van. Dat sluit ook mooi aan op het debat tussen mevrouw Hagen en de staatssecretaris. We zetten in op gedragsverandering van de consument door hem te ondersteunen met goede informatievoorziening en betere campagnes. Meer handelingsperspectief voor de consument gaat ook leiden tot ander klimaatgedrag. Voedsel moet daar een fundamenteel onderdeel van zijn. Het paviljoen in Sharm el-Sheikh waar mevrouw Akerboom naar verwees, is er niet alleen om de Nederlandse voedselsector feestelijk te presenteren. Daar willen we juist ook laten zien hoe de sector kan bijdragen aan de transitie naar meer plantaardig voedsel. Ik voel me dus nu

alleen maar extra aangemoedigd door mevrouw Akerboom om dat met de Nederlandse delegatie met veel kracht te vertellen op de twee COP's waar wij naartoe gaan.

Voorzitter. Tot slot hadden Mevrouw Akerboom, mevrouw Kröger en de heer Thijssen vragen gesteld over klimaatfinanciering en loss and damage. Wij hebben daar vorige week al uitgebreid over gesproken. Nederland heeft met de internationale klimaatstrategie van minister Schreinemacher een forse stap gezet om aanzienlijk bij te dragen aan de 100 miljard waar de rijke landen zich al eerder aan hebben gecommitteerd. Ik heb vorige week toegelicht dat Nederland dat, in tegenstelling tot veel andere Europese lidstaten, niet doet in de vorm van leningen maar in de vorm van giften. Dat Oxfam Novibrapport ging terecht in de op de kritiek dat het vaak leningen betreft in plaats van giften waarmee echt wordt mee-geïnvesteed in kwetsbare landen.

Wij hebben met de minister-president afgesproken dat hij bij de Europese Raad deze week ook aandacht besteedt aan het belang van internationale klimaatfinanciering en het belang dat Europa bij de COP echt een brug naar Afrika probeert te slaan om veel meer te komen tot een goed gesprek over wat er de komende jaren nodig is. De discussie over loss and damage, verlies en schade, past daar helemaal bij. Nederland wil een heel actieve rol spelen bij de onderhandelingen in Sharm el-Sheikh, zodat we daar met de global south echt stappen kunnen zetten om de komende jaren instrumenten voor loss and damage te ontwikkelen. Daar kan een financieringsinstrument ook onderdeel van zijn wat Nederland betreft. Ik heb vorige week ook aangegeven dat minister Schreinemacher zich heeft aangesloten bij het Global Shield, het Duitse initiatief, om ook via verzekeringen loss and damage op een betere manier te kunnen adresseren. We zullen ons hier dus zeker voor inzetten, maar zoals ik vorige week ook uitgebreid plenair heb toegelicht, zal het een heel moeizame COP worden in Sharm el-Sheikh vanwege de grote diplomatieke spanningen. Maar hopelijk kan onze aanwezigheid daar juist bijdragen aan constructieve oplossingen.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan zijn we gekomen aan het einde van de beantwoording van de zijde van het kabinet in eerste termijn. Ik stel een spreektijd voor van een minuut in de tweede termijn van de Kamer. Als eerste is het woord aan mevrouw Hagen namens D66.

Mevrouw Hagen (D66):

Dank, voorzitter. Sowieso heel veel dank aan alle bewindspersonen. Het is fijn om te zien dat u uitermate goed in het dossier zit. Daarvoor mijn dank, ook namens de verschillende D66-woordvoerders, waarvan er een hier voorzitter is. Het is heel goed om te zien hoe u uw onderlinge portefeuilles verbindt, want een jaar geleden verbonden we klimaat en diversiteit nog niet zo vanzelfsprekend aan elkaar, zeker niet de impact van vervuiling op biodiversiteit en dus klimaat. Ik ben dus heel tevreden. Ik wens u heel erg veel succes en we horen natuurlijk graag hoe het is gegaan.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan de heer Haverkort namens de VVD.

De heer **Haverkort** (VVD):

Voorzitter. Daar sluit ik mij van harte bij aan. Mevrouw Hagen heeft dat mooi verwoord. Dank aan de bewindspersonen voor de beantwoording. Het is ook mooi om te horen dat er een gezonde volwassen mix ontstaat tussen aan de ene kant verstrekkende ambities en de wens om voorop te lopen, niet alleen in Europa maar zelfs wereldwijd, als het gaat om onze leefomgeving, onze buurt, ons klimaat, onze biodiversiteit. Tegelijkertijd zijn er zorgen over de zorgvuldigheid. We moeten er alert op zijn dat we niet in dubbelingen vervallen en de regeldruk niet te veel laten toenemen. Dus ik ben daar erkentelijk voor.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan mevrouw Akerboom namens de Partij voor de Dieren.

Mevrouw **Akerboom** (PvdD):

Dank u wel, voorzitter. Bedankt voor de antwoorden. Ik ben blij te horen dat de ministers erkennen dat er een gigantische samenhang is tussen beide dossiers. Ik hoop dat het kabinet erkent dat juist de vleesconsumptie aan alles raakt vanwege de enorme uitstoot van broeikasgassen die daarmee gepaard gaat, maar ook de ontbossing van de Amazone voor ons goedkope veevoer. Ik vind het jammer dat de Nederlandse inzet op de toppen nu eigenlijk mondjesmaat blijft. Ik hoop dat er straks wel ambities en concrete doelstellingen komen en dat Nederland als het meest veedichte land ter wereld eindelijk die voortrekkersrol gaat pakken.

De uitdagingen waar we voor staan zijn echt enorm, maar de gevolgen van niet genoeg doen zijn desastreus. Ik wil de ministers er dus toe oproepen om de wetenschap als uitgangspunt te blijven nemen en om te doen wat nodig is voor die anderhalve graad, waar de Partij voor de Dieren een wet voor heeft ingediend, en om die 44% van de aarde beschermen om de biodiversiteit te redden gewoon ter harte te nemen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan is het woord aan mevrouw Kröger namens GroenLinks.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Dank u wel, voorzitter. Ook dank voor de beantwoording. Ik ben blij met de toezegging om gendergelijkheid in het hart van onze klimaatonderhandelingen te nemen.

Ik maak me wel heel erg veel zorgen over de top in Sharm el-Sheikh. Eigenlijk staan alle seinen op rood. Alle landen doen te weinig om serieus de anderhalve graad in het vizier te houden. Er ligt niet voldoende klimaatfinanciering op tafel en er zijn allerlei geopolitieke omstandigheden om deze top te laten mislukken. Dus ik denk dat het cruciaal is dat Europa met een heel stevige inzet richting Sharm el-Sheikh gaat. Dat zie ik nog niet. Daar maak ik me veel zorgen over. Ik denk dat de onderhandelingen rond LULUCF daarin heel belangrijk zijn. Het lijkt een klein ding, maar het gaat erom dat we laten zien dat we meer doen dan die 55%. Ik maak me er zorgen over of die top wel gaat slagen. Ik zou heel graag een tweeminutendebat aanvragen om het kabinet nog een motie over LULUCF mee te geven.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Er is een vraag van de heer Haverkort, VVD.

De heer **Haverkort** (VVD):

Mevrouw Kröger heeft natuurlijk het recht om een tweeminutendebat aan te vragen. Ze heeft dat dinsdag bij de regeling al vooraangekondigd -- is dat een goed werkwoord, "vooraangekondigd"? Ik weet het niet; het maakt ook niet uit. Nogmaals, uiteraard heeft zij dat recht. Gezien het debat kan ik me ook voorstellen dat mevrouw Kröger dat heroverweegt. Volgens mij heeft de minister een helder antwoord gegeven over LULUCF. Ik snap ook dat haar zorgen daar niet honderd procent mee weggenomen zijn, maar ik vraag me oprecht af of een tweeminutendebat met een motie op dat punt het beeld voor aanstaande maandag op de Milieuraad echt nog gaat aanpassen. Vandaar mijn ietwat procedurele maar wel terechte vraag.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Ik zoek heel even naar de vraag achter de vraag. De reden dat we dit debat hebben is omdat we onze ministers met een stevig mandaat vanuit het parlement op pad willen sturen. Er ligt vanuit het Europees Parlement een heel duidelijk standpunt. Mijn partij zou willen dat wij ons hier als Nederland onverkort achter scharen, dat we Tsjechië onder druk zetten en dat wij echt duidelijk maken dat dat voor ons cruciaal is. Dat is de boodschap die ik de minister graag meegeef. Daarom hebben we dit debat. Als ik de logica van de heer Haverkort volg, dan zouden we dit debat niet hoeven te hebben.

De heer **Haverkort** (VVD):

Nogmaals, het recht op een tweeminutendebat is er natuurlijk, maar mevrouw Kröger van GroenLinks loopt wel het risico dat ze straks een motie indient die uitspreekt dat iets van groot

belang is maar die vervolgens bij de stemmingen niet wordt aangenomen. Dat zou afbreuk kunnen doen aan de woorden van de minister op dit punt. Maar nogmaals, het is uiteraard aan mevrouw Kröger, hè.

De voorzitter:

Wellicht kan mevrouw Kröger de minister nog tot een heel harde toezegging verleiden. Anders is het volledig haar recht om een tweeminutendebat aan te vragen.

Mevrouw **Kröger** (GroenLinks):

Nu zegt de grootste partij van dit parlement dat die motie wellicht weggestemd wordt. Nou ligt het toevallig in de handen van de VVD of die motie wordt aangenomen, dus ik snap het niet helemaal. Als de heer Haverkort het belangrijk vindt dat Nederland daar stevig op ingaat, dan stemt de VVD ook voor die motie. Maar het is wel een heel gekke omgangsvorm om nu te zeggen: u moet maar geen motie indienen, anders ga ik tegenstemmen. Ik snap dus niet helemaal wat we hier zitten te doen met elkaar.

De voorzitter:

Volgens mij is dit duidelijk gewisseld. U heeft het recht om een tweeminutendebat aan te vragen. Het woord is aan de heer Thijssen namens de PvdA. Gaat uw gang.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Dank u wel. Dank voor alle antwoorden. Ik kijk uit naar het antwoord over de industriële emissies en Tata in tweede termijn.

Ik maak me ook heel veel zorgen over de anderhalve graad, over de COP en over de vraag of we nog binnen de planetaire grenzen blijven en of we veel meer gaan zien wat we nu in Pakistan zien. De top in Glasgow was kristalhelder: wat er op tafel ligt, is niet genoeg, ook niet vanuit Europa. Het is dus heel belangrijk dat er een extra stap wordt gezet om het chagrijn bij het Zuiden een beetje weg te nemen. Dat kan via LULUCF maar ook met die klimaatfinanciering, waar ik eindeloos op terug blijf komen -- ik zeg het toch nog een keer. Het Oxfamrapport zegt heel duidelijk dat er te veel leningen zijn van andere landen. Dat doet Nederland niet. Dat doet het kabinet niet. Dat geef ik helemaal toe. Dat is zo, maar er is ook een brief van Oxfam en van een heleboel andere clubs zoals ActionAid, de Jonge Klimaatbeweging en nog een aantal, waarin wordt gezegd: de afspraak die Nederland had gemaakt is dat het nieuw en additioneel geld is. Dat is die 1,7 miljard niet. Misschien is het dus wel het eerlijke deel en zijn het geen leningen maar giften, maar het zou nu al additioneel zijn. Dat is het niet. Dit is dus een andere mogelijkheid voor dit kabinet om maandag toch te laten zien dat Europa verder wil gaan en om het Zuiden in een wat constructievere modus te krijgen voor Sharm el-Sheikh.

Dank, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Daarmee zijn we gekomen aan het einde van de tweede termijn van de Kamer. Ik geef het woord aan de staatssecretaris. Gaat uw gang.

Staatssecretaris **Heijnen**:

Dank u wel, voorzitter. Ik was de heer Thijssen inderdaad nog een antwoord verschuldigd. Omdat de Richtlijn industriële emissies strenger wordt, kan het bevoegd gezag ook strenger optreden als de herziening van kracht wordt. Je moet dan bijvoorbeeld denken aan het opnemen van milieukwaliteitsnormen door lokale bevoegde gezagen. Ze kunnen dan ook extra maatregelen nemen met het oog op verontreiniging in het betrokken gebied. Dan moet je bijvoorbeeld denken aan strengere emissiegrenswaarden of het opnemen van de best beschikbare technieken in de vergunning. Dat leidt dan eventueel weer tot aanpassing van installaties en het toepassen van andere filters bijvoorbeeld. Die nieuwe richtlijn zet dus echt een stap in de goede richting. Daarnaast blijven we meten in de omgeving van Tata Steel en proberen we ook door andere projecten, bijvoorbeeld via maatwerkafspraken, te komen tot een verbetering van de levens- en luchtkwaliteit rondom het Tataterrein.

De heer **Thijssen** (PvdA):

Het is mooi dat we weer een stap verdergaan. Laten we hopen dat dat genoeg is om die mensen in een veilige leefomgeving te laten wonen. Maar stel dat het nou niet zo is, kan het Nederlandse bevoegd gezag dan verdergaan? Kan het Nederlandse bevoegd gezag nog verder ingrijpen omdat daar zo veel schoorstenen bij elkaar staan, zodat de leefomgeving veilig wordt?

Staatssecretaris **Heijnen**:

Zoals ik net al zei in mijn eerste termijn kun je als nationaal parlement altijd regelgeving aannemen die verstrekkender is dan Europees beleid. Het mag niet soepeler zijn; dat is iets anders. Maar vooralsnog kiest de meerderheid van de Kamer voor een level playing field. Er wordt heel nadrukkelijk gekeken naar betere naleving van de regels die er überhaupt al zijn op en rondom het Tataterrein, want daar is nog heel veel winst te behalen. Ons tienpuntenplan om de omgevingsdiensten verder te versterken moet er uiteindelijk toe leiden dat er beter wordt gecontroleerd en gehandhaafd, waardoor bedrijven de gezamenlijke afspraken hopelijk ook beter naleven.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de minister voor Natuur en Stikstof. U heeft geen afsluitende opmerking? Dan is het woord aan de ... Ja, nou is uw beurt voorbij! Haha. Het woord is aan de minister voor Klimaat en Energie. Gaat uw gang.

Minister Jetten:

Dank u wel, voorzitter. Ik denk dat het goed is als ik nog even inga op de tweede termijn van mevrouw Kröger. Misschien mag ik eerst iets meer uitzoemen. Wij gaan aankomende week in Luxemburg, als het goed is, als Raad een standpunt innemen over de EPBD, de Prestatierichtlijn voor de gebouwde omgeving. Daar hebben we gisteren een commissiedebat over gehad. Daarmee zijn alle wetgevingspakketten van Fit for 55 door de ministers vastgesteld.

Dan zie je dat de trilogie met het Europees Parlement eigenlijk in drie mandjes plaatsvinden, als ik dat lelijke woord mag gebruiken. Er is één mandje waar alles in zit rondom energiebesparing en hernieuwbaar, de RED en de EED. In een ander mandje -- dat is echt heel spannend -- zitten ETS I-hervormingen, CBAM, dus de grensheffing voor CO₂, en het sociaal klimaatfonds. De onderhandelingen daarover gaan redelijk moeizaam, maar daarvoor heeft het Europees Parlement wel een aantal goed suggesties, bijvoorbeeld om de koolstofheffing aan de grens verder aan te scherpen. En dan heb je het mandje met de ESR, LULUCF en de autostandaarden. Daar is vorig jaar al ontzettend hard over onderhandeld, met name door de landen die bijvoorbeeld veel auto-industrie hebben en landen die wilden dat er rondom LULUCF alle flexibiliteit werd gepakt en dat alles zo veel mogelijk op Europees niveau werd getild, zodat je als lidstaat niet al te hard kan worden aangesproken op je doelstellingen. Het Tsjechische voorzitterschap zet nu alles op alles om dat laatste pakket met ESR, LULUCF en autostandaarden sowieso voor Sharm el-Sheikh af te ronden. Dat is een heel belangrijke, omdat daar de grootste stap te zetten is, ook door Europa.

Laat ik mijn antwoord in eerste termijn aan mevrouw Kröger dan iets verstevigen. Ik zeg haar toe dat ik aankomende maandag en dinsdag bij zowel de Milieuraad als de Energieraad in mijn mondelinge inbreng ten overstaan van alle collega's het Tsjechisch voorzitterschap ertoe oproep om de onderhandelingen over dit pakket zo snel mogelijk af te ronden en rondom LULUCF naar het Europees Parlement toe te bewegen. Ik zal in mijn bilaterale gesprekken -- ik ben daar drie dagen in totaal -- alle andere lidstaten wijzen op het belang om dit pakket af te ronden. Daarmee heb ik hopelijk wat steviger richting mevrouw Kröger aangegeven dat mijn inzet helemaal in lijn is met de eerdere oproep van haar en de rest van de Kamer om er op LULUCF het maximale uit te slepen.

Mevrouw Kröger (GroenLinks):

Dank. Ik ben blij met die toezegging, die ook het belang onderstreept om met een stevig pakket richting Sharm el-Sheikh te gaan. Het is nog lang niet genoeg voor die anderhalve graad, maar in ieder geval laat Europa zien dat het menens is. Dan kan ik de heer Haverkort opvrolijken -- het zal toch niet! -- want daarmee vervalt voor mij de noodzaak om die motie in te dienen. Ik heb dus geen tweeminutendebat nodig om een motie in te dienen.

De voorzitter:

Kijk eens aan. Er zijn geen aanvullingen meer? Dan dank ik het kabinet voor de beantwoording in tweede termijn. Er zijn drie toezeggingen. Let u goed op.

- De Kamer ontvangt nog een lijstje met any other businesspunten voor de komende Milieuraad.

Staatssecretaris Heijnen:

Dat doen we in het verslag.

De voorzitter:

In het verslag? Dat is dan achteraf?

Staatssecretaris Heijnen:

Van de Milieuraad.

De voorzitter:

In het verslag. Goed. Daar is geen bezwaar tegen. De tweede toezegging.

- De staatssecretaris van IenW zal voor de Kamer in een brief in kaart brengen welke departementen zijn betrokken bij de aanpak van misstanden in de kledingindustrie en in deze brief aangeven wat het kabinet doet om deze misstanden te voorkomen.

Wanneer is dit afgerond?

Staatssecretaris Heijnen:

Ik moet dat heel even checken bij de andere departementen, want als je met verschillende departementen te maken hebt, ben je afhankelijk van hen wat betreft wanneer je de informatie krijgt. Maar ik streef ernaar om dat nog voor het eind van het jaar aan te leveren.

De voorzitter:

Is dat akkoord? Ja. En u laat het weten als dat anders wordt. Dan de derde toezegging.

- De Kamer ontvangt aan het einde van het jaar een voedselbrief met daarin een Nationale Eiwitstrategie. Die toezegging was gedaan aan mevrouw Akerboom.

De heer **Haverkort** (VVD):

Voorzitter, het kan zijn dat ik niet goed geluister heb, maar heb ik nou de toezegging over de Pyrorthlijn gemist in uw opsomming?

De **voorzitter**:

Dat was in strikte zin geen toezegging omdat dat ging over de inzet van ...

De heer **Haverkort** (VVD):

Als u het zo uitlegt, dan neem ik genoegen met de tekst die in het verslag zal staan. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dan zijn we gekomen aan het eind van dit debat. Het was een genoegen om voor te zitten. Van de zijde van de Kamer kwamen heel goede vragen en van de kant van het kabinet was de beantwoording zeer kort en goed, waardoor we een uur en een kwartier zijn ingelopen.

Staatssecretaris **Heijnen**:

En een goede voorzitter. Dat scheelt ook weer.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik sluit deze vergadering en wens iedereen een prettige avond.

Sluiting 16.40 uur.